

Ar algu nesaistītu darbaspēku izmaksu samazināšanas ietekme uz nodarbinātību

Levads

Darbaspēka nodokļi veido būtisku daļu no darbaspēka izmaksām visās attīstītajās valstīs. Darbaspēka nodokļu samazināšana, jo īpaši darba devējam, būtu viens no veidiem, kā mudināt darba devējus pieņemt darbā vairāk darbinieku vai saglabāt personālu, kuru citos apstākļos nāktos atlaist. Nodarbinātības subsīdijas jaunu darbinieku pieņemšanai darbojas līdzīgi, motivējot darba devējus veidot jaunas darbvietas. Abi pasākumu veidi — nodarbinātības stimulēšana un ar algu nesaistītu darbaspēka izdevumu samazināšana — kopš krīzes sākuma ir ieviesti daudzās ES dalībvalstīs. Tie ir izmantoti vai nu kā vispārējs darbaspēka pieprasījuma stimulēšanas līdzeklis, vai arī paredzēti konkrētām darba ņēmēju kategorijām. Tās nereti ir grupas ar ierobežotu piesaisti darba tirgum, piemēram, jauni, mazkvalificēti vai zemu atalgoti darba ņēmēji vai ilgstoši bezdarbnieki.

Šā ziņojuma galvenais mērķis ir novērtēt darba devēju atbalsta pasākumu efektivitāti attiecībā uz pozitīvu ietekmi uz darba tirgu. Ziņojumā rezumētas pašreizējās zināšanas par izmaiņu efektivitāti attiecībā uz darba devēja sociālajām iemaksām, darba devēja algas nodokļiem un funkcionāli līdzvērtīgiem darba devēju atbalsta pasākumiem, kas uzskatāmi par nodarbinātību veicinošām politikas intervencēm. Novērtējumā tika pārskatīti 68 metodoloģiski robusti izvērtējumi attiecībā uz konkrētām politikas intervencēm, tostarp veikta detalizēta metaanalīze. Minētie izvērtējumi pārsvarā attiecas uz politikām, kuras ir īstenotas ES dalībvalstīs, sākot no 2000. gada. Ziņojumā arī sniegts pārskats par jaunākām (2008.–2014. gadā) dažādās dalībvalstīs īstenotām politikām.

Politikas konteksts

Augsta bezdarba līmeņa, spēcīgu fiskālo spiedienu un zemu izaugsmes rādītāju periodā ES likumdevēji ir uzsvēruši politisko reformu nozīmi, tostarp attiecībā uz darbaspēka nodokļu reformām, kas labvēlīgi ietekmētu izaugsmi un nodarbinātību. Tā ir bijusi plaši apspriesta

tēma ES Eiropas politikas koordinēšanas pusgada procesā. Specifiski ieteikumi konkrētām dalībvalstīm pēdējos gados ir ietvēruši īpašus norādījumus par reformām darbaspēka nodokļu sistēmā, akcentējot nodokļu sloga novirzīšanu no darbaspēka nodokļiem uz citām nodokļu bāzēm, tostarp īpašuma, patēriņa un vides nodokļiem. Darbaspēka pieprasījuma samazināšanās kontekstā politiskais uzsvars ir bijis uz nodokļu sloga samazināšanu darba devējiem, jo īpaši laikā no 2011. līdz 2013.–2014. gadam. Politikas pārskatīšana liecina, ka daudz biežāk nekā līdz šim īstenoti dažādi mērķa pasākumi, pat ja mērķa grupas ne vienmēr ir tās, kuras novērtējuma literatūrā minētas kā grupas ar visiespējamāko pozitīvo ietekmi uz nodarbinātību.

Galvenie konstatējumi

Apskatītajos novērtējuma pētījumos sociālo iemaksu likmju samazināšana darba devējiem vai funkcionāli līdzvērtīgu atbalsta pasākumu, piemēram, darbā pieņemšanas subsīdiju ietekme uz nodarbinātību ir samērā pieticīga. Nedaudz vairāk kā 40 % no metaanalīzē iekļautajām nodarbinātības ietekmes aplēsēm netika atklāta nekāda pozitīva ietekme. Tomēr politika ir efektīva tad, ja tā darbojas: gadījumos, kad ir redzama pozitīva ietekme uz nodarbinātību, tā ir bijusi ļoti pozitīva.

Politikas, kuru mērķis ir konkrētas grupas, ir bijušas efektīvākas nekā vispārīgas politikas bez noteiktas mērķa grupas. Mērķa grupas, kurām ir vislielākā varbūtība gūt labumu, ir ilgstoši bezdarbnieki un fiksēta termiņa līgumstrādnieki (pāriešana pastāvīga darba ņēmēja statusā). Reformas, kuru mērķa grupa ir jaunieši un gados veci darba ņēmēji, bija mazāk efektīvas, tāpat kā pasākumi, kas paredzēti konkrētām uzņēmumu grupām (pēc nozares, uzņēmuma izmēra vai reģiona).

Metaanalīzes rezultāti liecina, ka pozitīva ietekme uz nodarbinātību ir ticamāka īstermiņā nekā vidējā termiņā vai ilgtermiņā, kas liecina par to, ka ietekme uz nodarbinātību ar laiku mēdz mazināties.

Ziņojumā arī norādīti potenciālie trūkumi, kas ierobežo šādu pasākumu efektivitāti. Īpašas bažas radīja izšķērdēšana vai īstenošanas neefektivitāte, atbalsta saņēmēju opurtūnistiska rīcība un potenciāli kompensējoša vai kropļojoša ietekme uz uzņēmumiem un ekonomikas dalībniekiem, kuri nav iekļauti atbalsta pasākumos. Katrs no šiem faktoriem var potenciāli samazināt pasākumu lietderību vai kaitēt politikas mērķiem. Galvenokārt paredzams būtisks efektivitātes zuduma risks (darbavietas, kas tiktu izveidotas arī bez subsīdijām), lai gan ar precīzi izstrādātiem pasākumiem šādus zaudējumus ir iespējams samazināt.

Politikas norādes

- No nodarbinātības viedokļa darba devēju atbalsta pasākumi bija veiksmīgi lielākajā daļā atsevišķo novērtējumu aprēķinu, tomēr šis pārsvars nebija pārliecinošs.
- Lielāka varbūtība radīt spēcīgu pozitīvo ietekmi uz nodarbinātību bija tādām politikām, kas saistītas ar sociālo iemaksu samazināšanu darba devējiem (salīdzinot ar tādiem pasākumiem kā darbā pieņemšanas subsīdijas), un tādām politikām, kas iekļautas reformu pasākumu paketēs (salīdzinot ar atsevišķiem pasākumiem). Tomēr kopumā maz kas liecināja, ka kāda no izvērtētajām politikām sistemātiski uzlaboja nodarbinātības rezultātus vairāk par citām.

- Nodokļu samazināšana darba devējiem vai palielinātas subsīdijas ir jāfinansē. Budžeta neitralitātes prasību dēļ, kas ir īpaši svarīgs ierobežojums publisko tēriņu būtiskas samazināšanas laikā, varbūt jāievieš jauni nodokļi, piemēram, attiecībā uz patēriņu. To radītā otrās kārtas ietekme uz nodarbinātību var samazināt pozitīvos ieguvumus no nodokļu samazināšanas darba devējiem.
- Šādas potenciālas kompensējošas ietekmes, efektivitātes zudumus un aizvietošanas efektus nav viegli aprēķināt, bet tie ir ārkārtīgi svarīgi šādu politikas intervencu efektīvai izmaksu un ieguvumu analīzei. Reti kurā no esošajiem novērtējumiem ir iekļauti šādi aprēķini.
- Šķiet, ka pozitīvs makroekonomiskais konteksts palielina varbūtību, ka izdevumu samazināšanas pasākumi darba devējiem sasniedz savu mērķi — stimulēt nodarbinātību.

Šis pēdējais apgalvojums var būt kā arguments pret šādu pasākumu īstenošanu brīžos, kad tie ir teorētiski vispiemērotākie un praktiski visnepieciešamākie — recesijas vai pēcrecesijas periodos, kā arī darbaspēka pieprasījuma samazināšanās apstākļos. Tas nozīmē arī to, ka šādi pasākumi var būt efektīvāki tādos brīžos kā šis, kad vērojama pieticīga izaugsme gan ražošanā, gan nodarbinātībā.

Papildu informācija

Ziņojums “*Ar algu nesaistītu darbaspēku izmaksu samazināšanas ietekme uz nodarbinātību*” ir pieejams <http://www.eurofound.europa.eu/publications>

Lai saņemtu papildu informāciju, sazinieties ar pētniecības vadītāju Džonu Hērliju (*John Hurley*), rakstot uz e-pastu: joh@eurofound.europa.eu